

KRAJSOVSZKY GÁBOR:
HŰSÉGGEL AZ EGYHÁZHOZ ÉS A TÖRTÉNELMI MAGYAR HAZÁHOZ

*MEGEMLEKEZŐ ELŐADÁS MINDSZENTY JÓZSEF BÍBOROS, HERCEGPRÍMÁS,
ESZTERGOMI ÉRSEK ÉLETÉRŐL ÉS MUNKÁSSÁGÁRÓL
SZÜLETÉSE 120. ÉVFORDULÓJÁNAK ÉVÉBEN*

Szent Margit Gimnázium¹
2012. március 3.

Bevezető

Ha egy történelmi személyiség alakját ellenségei négy évtizeden keresztül folyamatosan meghamisítják, amint azt Mindszenty József bíboros prímás esetében tették, akkor a jelen nemzedéknek kötelessége megismerni vele kapcsolatban a vitathatatlan igazságot. Csak ezek tudatában lehet Mindszenty József történelmi nagyságát megismerni. „Megmosta ruháját a Bárány vérében”² – kezdetben az Ősegyházban hitvallóknak nevezték azokat, akik vallásos hitük miatt szenvedtek, jóllehet nem viseltek el halálos kínokat.

„Nekünk, magyaroknak igen gazdag a lelki örökségünk. Amióta Szent István és munkatársai, Szent Gellérttel az élükön, megnyitották nekünk az evangélium forrásait, ezer év óta a magyar szenteknek és példaadó egyéniségeknek hosszú sora mutatja számunkra a helyes utat. (...) Nekünk, mai magyaroknak Mindszenty József bíboros atyánk adatott. A mi feladatunk az, hogy tanulékony lélekkel megfigyeljük egyéniségét, példáját, megfontoljuk szavait és a magunk sajátos életkörülményeire alkalmazzuk útmutatásait. (...) ha komolyan törekszünk az ő nyomában járni, boldogabbak leszünk és megváltoztathatjuk a világ arculatát körülöttünk.”³ Így emlékezett Palágyi Natália nővér, a Szociális Testvérek Társasága szerzetesrend tagja Mindszenty bíboros követésre buzdító jellemére. Ti vagytok a föld sója –

mondta Jézus. Mindszenty bíboros esetében ennek megvalósulása országot, egyetemes kereszténységet megmozgató tevékenységben mutatkozott meg.

Ez az áttekintés – messzemenően a teljesség igénye nélkül – csupán néhány főbb gondolatot, irányvonalat mutat be a bíboros igen gazdag tanításából, különféle alkalmakkor elhangzott saját, valamint róla szóló megnyilatkozások alapján.

Életrajzi adatok

Mindszenty József életének legfontosabb eseményei, a hozzájuk tartozó dátumokkal az alábbiak:⁴

1892. március 29. Mindszenty Pehm József születése Mindszenten, Vas megyében

1915. június 12. Gróf Mikes János, szombathelyi megyéspüspök pappá szenteli a szombathelyi székesegyházban

1915-1916. Felsőpatyi káplán

1919. február 9. A Károlyi-rendszer hatóságai letartóztatják

1919. október 1. Zalaegerszeg apátplébánosa

1944. március 25. Serédi Jusztinián bíboros veszprémi püspökké szenteli az esztergomi bazilikában

1944. november 27. A nemzetiszocialista kormányzat letartóztatja, Sopronkőhidán raboskodik

1945. április 2. A front közeledtével fogva tartása véget ér

1945. október 7. Elfoglalja esztergomi érseki székét

1948. december 26. A kommunista rendszer koholt vádak alapján letartóztatja

1949. február 8. Kegyetlen kínzások után kirakatperben életfogytiglani fegyházra ítélik

1956. október 30. A szabadságharc alatt kiszabadul felsőpetényi rabságából

1956. november 1. Elhangzik első rádiónyilatkozata

1956. november 3. Elmondja híres – a kommunisták által meghamisított – körülbelül 20 perces rádióbeszédjét

1956. november 4 – 1971. szeptember 28. Politikai menekültként a budapesti Amerikai Követség lakója

1971. szeptember 28-án a Vatikán keleti politikájának áldozataként eltávolítják Magyarországról

1971. október 23-tól 1975. május 6-án bekövetkezett haláláig száműzetésben él a bécsi Pázmáneumban, az utolsó, szabad magyar egyházi intézményben. Ezalatt szinte az egész világot bejárja, felkeresi a szétszóródott magyarokat.⁵ Kiadja Emlékiratait, amely az egész világon elterjed, számos nyelvre lefordítják. 1973. december 18-án VI. Pál pápa megfosztja őt az esztergomi érseki széktől. Halála Bécsben következik be, temetése 1975. május 15-én történik meg Máriacellben. 1991. május 4-én helyezik végső nyughelyére az esztergomi bazilika kriptájába, közel 60 ezer résztvevő jelenlétében.

Mindszenty bíboros élethivatása

Vecsey József a Mindszenty Okmánytár előszavában így határozza meg a hercegprímás egyházfői hivatását: "1945-48 között, az istentelen marxista uralom kegyetlen évei alatt állott poszton Magyarország hercegprímása. Azt a harcot, amelyet Mindszenty hercegprímás a magyar katolicizmus élén a kommunizmussal vívott, a bolsevisták kényszerítették az Egyházra. E küzdelem *védekezés* volt a mindjobban kommunista befolyás alá kerülő köz hatalom vallásellenes intézkedései és a harcos istentelenség támadásai ellen. A kommunista rendszer mindent elkövetett, hogy az Egyházat megfossza annak lehetőségétől, hogy híveivel szabadon érintkezzék és a vallásos eszményt háborítatlanul ápolhassa. Ennek érdekében nem riadt vissza a legdurvább törvénysértésektől sem. Mindszenty bíboros, az ország első főpapja, ebben a harcban a magyar nép elhivatott vezetőjeként emelkedik az alapvető emberi szabadságjogok minden rendíthetetlen védelmezője fölé. Egyaránt védelmébe veszi a népellenes háborús bűnök vádjával fogva tartott tízezreket, az ősi otthonaikból kiűzött szlovákiai magyarokat és a kitelepítéssel büntetett hazai svábságot. Ő emeli fel egyedül tiltakozó szavát a magyar nemzettel szemben igazságtalan és egész Közép-Európa őszinte megbékélését lehetetlenné tevő párizsi békeszerződés ellen. Az erkölcstelen eszközökkel, nem egyszer kíméletlen terrorral vívott hatalmi harcok közepette a *közéleti tisztaságot és felelősségtudatot sürgeti*. Személyes érdeme, hogy a papság és a hívek félrevezetését célzó körmönfont kommunista propagandát a kellő időben

szervezett ellenakciókkal hatástalanná tudta tenni. A katolikus szülők mozgósításával megmentette a hitvallásos iskolákat az államosítástól és a kötelező vallásoktatás továbbra is érvényben maradt. Kiváló szervezőképessége, fáradhatatlan buzgósága és egyéni varázsa folytán *soha nem tapasztalt mértékben erősödött meg a katolikus öntudat*, és egyre inkább elmélyült a vallásos élet. Mindezek a nyilvánvaló eredmények engesztelhetetlen gyűlöletet váltottak ki a marxisták táborában. Főleg azért gyűlölték a hercegprímást, mert vallásellenes célkitűzéseiket - elsősorban a Nyugat megtévesztésére - a törvényesség látszatával szerették volna elérni, de *a hercegprímás lépten-nyomon leleplezte valódi szándékaikat, és éles fénybe állította a kiáltó törvénytelenségeket*. Világos volt, hogy amíg Mindszenty bíboros főpásztori székében marad, a marxisták minden erőfeszítése hiábavaló.

E felismerés után a világkommunizmus egy minden eddigit felülmúló rágalomhadjáratot indított a magyar hercegprímás ellen.”⁶

A hercegprímás szellemi útmutatása

A hitvallásos iskolák és a kötelező hitoktatás védelme

A Szent István Akadémián, megnyitó beszédében (1946. május 21. Budapest) Mindszenty bíboros arról beszélt, hogy minden megkeresztelt gyermek szellemi síkon az Egyházzal és ebből következően az iskolai oktatás állami, de egyben egyházi feladat és jog is.

“A megkeresztelt gyermek nemcsak a szülőké, hanem az Egyházzal is, mivel a keresztség által az Egyház a természetfeletti rendben az atyaságot is megszerzi, sőt mint Krisztus jegyese, a szentségek közvetítésével az anya szerepét is betölti. (...) Feladata és joga tehát, hogy az oktatás szerepét vállalja, éppen ezért abszolút elvi alapon elutasít minden beavatkozást, gátlást és korlátozást e joga gyakorlásában. (...) Az államot jóval megelőzően Európa minden népének gyermeke az Egyház nevelőintézményeitől kapott oktatást.”⁷

Az 1947. április 12-i püspökkari körlevél részletesen foglalkozik a kötelező iskolai hitoktatás ellen felhozott kifogásokkal, a kommunisták be nem vallott szándékaival és az Egyházzal ide vonatkozó álláspontjával.

“Sokszor hangoztatják az Egyházzal szemben, hogy híveinek a másvilágon ígér boldogságot, »míg mi - mondják a materialisták - ezen a világon akarjuk boldoggá tenni az embereket. Hogy igazán boldogok lehessenek - folytatják - el kell vonni a figyelmet a másvilágtól és ide kell összpontosítani azt a földi javakra. Meg kell szüntetni a vallást és a hitoktatást, mely az ég felé irányítja a tekintetet, hogy annál zavartalanabban élvezhessék az ideig valókat.« Innen az ellenkezés a hitoktatással szemben. A valóságban azonban az igazán boldog embereket nem azok közt találjuk, kik a földi örömeibe merülnek (...) Viszont nekünk, akik hiszünk, senki sem tiltja a tisztas földi örömeiket és boldogságot. Ha azonban ezt nem találjuk, megmarad számunkra az örök boldogság reménye (...) A hitetlenek keresik minden áron a földi boldogságot, mint egyedüli lehetőséget és nem nyerik el sem ezt, sem a túlvilági boldog életet. Mi keressük elsősorban az örökkévalókat és a földiek (...) hozzáadatoknak nekünk. Gyermekeinket is boldoggá akarjuk tenni itt a földön is, és a másvilágon is, ezért ragaszkodunk a kötelező hitoktatáshoz.”⁸

Az alábbiakban a kötelező hitoktatás megszüntetésének egyenes következményeiről ad tájékoztatást a bíboros az 1974-es torontói sajtókonferencián, ahol az egyik feltett kérdés így hangzott: “A nyáron Budapesten jártam. Azt tapasztaltam, hogy a templomok mindig tele vannak, köztük rengeteg a fiatal. Hogyan egyeztethető ez össze a kommunista vallásellenességgel?”

Mindszenty válasza az alábbi volt: “A magyar kereszténység és az ifjúság hitét a kommunizmus 25 év alatt sem tudta megtörni. Ezt a hitet a családi nevelés biztosítja. De hivatalosan 1948 óta a magyar iskolák szelleme ateista. Hittanórák az iskolákban nincsenek, csak a templomokban folyhat hittanoktatás. Csak egyetlen adatot hozok fel annak a tragikus ténynek bizonyítására, hogy az ateista nevelés milyen szörnyű károkat okoz a magyar fiatalság lelkében: a múlt évben 15 ezer 18 éven aluli kislány kért abortuszt!”⁹

Magyarország jövője: a keresztény családok

Szentgotthárdon 1947-ben a család megtartó erejét erős várhoz hasonlítja: “Csodálatos erős vár a család, ha küszöbe összenyílik a templom és a katolikus iskola megszentelt világával. Ez a három a mi várövezetünk. Ebben (...) élünk, virrasztunk és értük tusakodunk (...)”¹⁰

Egy 1974-es, Frankfurtban megtartott sajtókonferencián a bíboros a magyarság katasztrofális önpusztítását állítja éles fénybe, mint a kinyilatkoztatott-, illetve a természettörvények elleni egyik legsúlyosabb vétket: “A magyar történelem mostani fázisában a rendszer 15 év alatt kiirtott 3.150.000 magzatot. Ehhez hozzáadhatom azt a jó másfélmillió emigránst, akiket túlnyomórészt ez a rendszer tett hazátlanná és számkivetetté. Ez együtt több mint öt és félmillió magyar, azonos az 1490-beni Mátyás halála-kori lakosság létszámával! Maga Kádár János, 15 év alatt elpusztított 3.150.000 méhmagzatával - mellyel sajnos világelsőkké lettünk - több embert pusztított el, mint 22 török szultán 456 éven keresztül. Ha valahol létezik az emberi jogoknak csúffá tétele, akkor Magyarország tipikus példája ennek.”¹¹

A fizikai gyilkosság ezen formája ellen végrendeletében is erőteljesen tiltakozik: “Ne engedjétek a szovjet érdeket a magyar anyaméhig esküszegő »orvosok« és »gyógyszerészek« kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója.”¹²

New Yorkban, 1974-ben a Szent Patrik székesegyházban anyák napi szentbeszédében a bíboros az anyai hivatásról, a keresztény családok feladatairól, a helyes módon értelmezett gyerekszeretetről így tanította hallgatóságát: "Minden emberi élet Isten szándéka szerint jó és üdvös, az Istennel való legbensőbb, boldog közösségre van teremtve. Nincs átkos élet önmagában, csak embertől átkossá tett élet van. (...) Térjete vissza az anyaság, az élet jóságához, megbecsüléséhez (...) Itt, ebben a világ legnagyobb városában, ahol éjjel-nappal forgatják a metszőkést az anyaméhekben, (...) ahol kezdődő emberi életet (...) tízezerrel dobnak plasztik zacskókban a szemétdombra, itt kell magasra tartanunk az élet szentségének és istenadta jóságának zászlaját. (...) Az élet mellett és az abortusz ellen fölhozott érvek közül kifelejtik a legfontosabbat: jaj annak az embernek, akit csak ezért az életért hoztak a világra. (...) Az anya hivatása nemcsak evilági, hanem szól mindenkorra. A gyereket Istennek szüljük, nem a konzumnak, a fogyasztásnak. (...) Legyetek édesanyák, édesapák Isten miatt és ne csupán evilági okokból (...) Nincs megoldás az Egyház egyetlen problémájára sem jó édesanyák (...) nélkül."¹³

A magyar ifjúság valláserkölcsei nevelése

Mindszenty bíboros magyarországi szabad működése alatt is elsődleges hangsúlyt helyezett az ifjúság, a felnövekvő nemzedékek valláserkölcsei nevelésére. Az alábbiakban a megakasztott keresztény nevelés teljes jogtalanságáról és annak napjainkra beérett mérhetetlen lelki károkozásáról a következőképpen tanít: "A keresztény nevelés az egész emberi nem tengelykérdése. Az újkor elején beáradt reneszánsz és azóta a bölcsélet tévedéseinek egész sora - a nominalizmustól, a racionalizmustól egészen a német idealizmusig és a materializmusig, legújabbban, 1917 óta a politikai hatalom fegyvereibe öltözködött istentelenség és embertelenség - elárasztotta az emberek öntudatát. A nevelés eszköze Lenin kiagyálásából, 1917 óta a kényszermunka lett. E kényszer igájába hajtottak 66 millió férfit, nőt, gyermeket, és csak a Fehér Csatorna kiásása 250.000 emberéletet követelt. A keresztény nevelést sarkaiból kiforgató módszerek kényszerbe és gyilkolásba torkollanak. Az alapértékeknek tagadásával szemben nekünk keresztényeknek kell annyi bátorságunknak lenni, hogy a nevelés középpontjába állítsuk ismét Isten létét, a halhatatlan lélek örök rendeltetését, az emberi méltóságot és az emberi lelkiismeretnek ezekre épített szabadságigényét. Nem szabad meginognunk a nagy

ellenkezések láttára sem: a tízparancsolat érvénye, a családi szentély tiszta légköre, a szülői tekintély fenntartása, minden gyermek Gyermek-Jézustól származó méltósága, - ezek hirdetése az Egyház küldetésének alapja és vele együtt minden emberi társadalomé. Az »aki bírja, marja«, az erőszak, a rablás, a terror nem lehet és nem válhat jogforrássá. Az elmondottak nem elképzelések, hanem a világ nagyobbik felének - közte a 120 milliós közép-európai szovjet gyarmatbirodalomnak - mindennapi valósága. Az Egyház a családok és egyének nevelésének jogán áll. Ezért folytat harcot a lengyel püspöki kar, ezért harcoltak 1948 végéig a magyar püspökök is. Itt nem békés együttélés, a detente meg a turizmus segít, hanem az elvek fenntartása, a gyakorlati szembehelyezkedés, különben az út csak lefelé vezet. Az Üdvözítő mondotta: »Gyümölcsseikről ismeritek meg őket.« Az ifjúság bűnözési statisztikája mellé bevonul a gyermekbűnöké. A legtöbb országban ez annak előtte ismeretlen volt. Észbe kell kapnunk; ragaszkodnunk kell az Isten és ember együtteséhez. Az emberi nem mivoltához, léte első pillanatától kezdve, a nevelés szabadságához, családban, iskolában. Ne rettenjünk meg, hanem az Isten és Egyház embereinek hitével, mély bizalmával, amely századok válságait bírta le: legyen bátorságunk és hitünk nekiállni a holnapi jobb, emberibb és istenesebb világ megteremtésének.”¹⁴

Útmutatás a papságnak

Az esztergomi bazilikában az 1946-os papszenteléskor a szentelő főpásztor így emlékeztette a szentelendőket a papsággal járó feladatokra, hivatásra: “Azon a veszprémi (1944-ben - a szerző megjegyzése) szentelésen azt mondtam az Üdvözítővel a szenteltekhez: »Íme, úgy küldelek titeket, mint bárányokat a farkasok közé.« (Mt 10,16.) Ma nektek sem mondhatok, fiaim, egyebet. (...) Mindenesetre ti ma is fönséges, nagy hatalommal mentek ki a világba. Még cseng, de csengjen is fületekben: sacerdotem oportet offere (a papnak áldozatot kell bemutatni), de magatokat, életeteket is áldozzátok fel, benedicere (megáldani), de áldjátok meg bántalmazóitokat és üldözőiteket is, praeesse (előljárni) - ha a világ 5-10 feje üdvözülni akar, akkor elétek térdel, praedicare (hirdetni, prédikálni) - a Megfeszítettet és mellette a Fájdalmas Anyát, aki népetek vigasztaló Nagyasszonya, baptisare (keresztelni) - a világ akadékoskodik nektek, ti kaput tártok neki érte az

örökkévalóság felé a keresztséggel, a bűnbánat szentségével. (...) Maradjatok ebben a lelkiiségben továbbra is. A reverendába sok sáros csizmát beletörölhetnek, nem számít, a reverenda volt és marad a legedzettebb emberi ruha.”¹⁵

Letartóztatásának napján papjaihoz pedig az alábbi üzenetet intézte: “Tisztelendő papjaim! Komoly idők komoly intelmével jövök az Úr Jézus nevében és az ő követségében hozzátok. Mindig és mindenütt csak az történhet velünk, amit az Úr rendel vagy megenged. (...) Kérlek benneteket (...) legyetek szilárd és tántoríthatatlan bátorsággal. (...) helyt kell állani! A Boldogasszony Éve kegyelmei, mint erőtartalék segítenek ebben. A Jézusért bizonyosságul helytállás terén a példaadásra mindenkit megelőzően a papok, szerzetesek és apácák hivatottak. Hitvallásuk semmi kétséget nem hagyhat (...) Érezniük kell sokkal inkább, hogy mint bármikor: látványossága lettünk a világnak, angyaloknak is, embereknek is. Világító oszlopok legyünk! (...) nem felejtjük Tertullian szavait: bizonyos vádlók vádja nekünk dicsőségünk. (...) a kísértés nem ejthet meg: sokan fognak majd jönni az én nevemben, mondván, hogy én vagyok és sokakat megtévesztenek. Gyümölcsseikről ismeritek meg őket! (...) Imádkozzunk pásztor és nyáj, szüntelen egymásért.”¹⁶

Hűség az Egyházhoz

Mindszenty bíboros a szeme előtt végbement erkölcsi rombolás miatt sokkal többet szenvedett, mint az Andrássy úton való megaláztatásért. A teljes erkölcsi lezüllésről szóló próféciája is beteljesedett. Élete legnagyobb keresztyét viszont akkor vette magára, amikor az akkori pápa, VI. Pál - ígérete ellenére - megfosztotta őt esztergomi érseki címétől. Mindszenty bíboros ezzel - a pápának és a világnak kiadott határozott állásfoglalása mellett - magára vette élete talán legnagyobb keresztyét. A Pázmáneumban, a címfosztás után ezeket a szavakat mondta: “Szegény pápa, mennyi baja van velem.” Egyrészt - még a pápa intézkedését megelőzően, de arról már előzőleg értesülve - felhívta a pápa figyelmét arra, ha ezt a lépést megteszi, számíthat a személye és a Vatikán elleni támadásokra. Másrészt pedig, a letételt követő nyilatkozataiban a pápa és az Egyház iránti hűségre szólított fel. Ebben a nagyon nehéz és nagyon súlyos helyzetben tanúsított magatartása az Egyházhoz való hűségének legékesebb bizonyítéka!

Letartóztatása, megkínzása, kirakatpere

Mindszenty bíboros közvetlenül a letartóztatása előtt az alábbiakat nyilatkozta, amelyek már előre halomra döntötték kirakatperének aljas vádjait: *“Annyi célzatosan megszótt, százszor megcáfolt, de konokul tovább hirdetett valótlanosság nem tájékozott mind a hetvennyolc elődöm körül együttvéve sem, mint körülöttem. Nem vettem részt semmiféle összeesküvésben. Nem mondok le érseki tisztetmről. Nincs vallanivalóm, és semmit nem írok alá. Ha mégis megtenném, az csak az emberi test gyengeségének következménye s azt eleve semmisnek nyilvánítom.”* A 39 napon át történő kegyetlen kínzások Budapesten, az Andrássy út 60-ban zajlottak, amely ma már múzeum és ahol minderről külön megemlékezés is látható.

“Décsi alezredes megfenyeget, cinikusan mondja: ha úgy viselkedik, mint tegnap, jön a gumibot! Ezen az éjszakán talán kétszer is megveret. Megint csak a hajnal vet véget kínjaimnak. Egyik következő éjszaka a kihallgatók nem is kérdeznek. *Egész éjjelre átengednek a kínzóknak.* Egy nagy üres teremben csak ketten vagyunk együtt. A szokatlan mély csendből következtetem, hogy talán senki sincs a közelben. Az őrnagy felszólít, hogy vetközzem. Én nem vetközőm, mire ő a félhomályban levetkőztet. Elém áll és felteszi az első kérdést. Nem felelek. Újra rám rivall. Én megint hallgatók. Erre előveszi kihallgató szerszámain: egyik kezében van a gumibot, a másikban kinyitott, hosszú, éles kést tart. Parancsokat ad, nagyot kiált, és mint lovardában a lovat, ügetésre fog. Hátamra és lágyékomra hullanak a gumibot-ütései. Hatalmában van egész testem; kerget, üz. Percig szünetet tart s így fenyeget: *>Szétverlek, felaprítalak reggelig. Hulládat darabokban a kutyáknak vetem és a csatornába dobom. Most mi vagyunk az urak!<* A lábamat fájósan szúrják a szálkák. Kimerülten lihegek a futástól; de futok, mert így kevesebb botot kapok. Gyenge vagyok, kimerült, minden idegszálam és egész testem kínban van. Lehet úgy éjfél után 2-3 óra, amikor belátja, hogy az ütlegelés és a futás, bár elcsigáz és gyötör, nem hozza meg az eredményt az ő számára. De tanúja volt két héttel előbb a primási palotában, ahogy fájdalmasan és könnyekkel a szemében édesanyám búcsúzott tőlem, amikor elhurcoltak. Nyilván erre emlékezve mondja: *>Ha meg nem vallod (kínzás közben máskor is élvezettel letegez), hajnalra ideszállítatom az anyádat. Meztelenül állítalak eléje. Anyádat itt üti meg a guta, de meg is érdemli,*

mivel téged hozott a világra! Te leszel a gyilkosa!< Aztán tovább ütlegel, miközben nyargalnom kell. Én azonban hallgatok. Emlékszem, rettegés fogott el a gondolatra, hogy idehozatja szegény édesanyámat. A félelemérzések befolyása alatt kezdem elhinni, hogy ezt megteszi. Csak arra a gondolatra nyugodtam meg végül, hogy édesanyámat Mindszentről - 200 km távolságból - lehetetlen lesz idehozatnia hajnalig. *A vallató tovább kérdez és ver.* A szívem, a lábam már nem bírja. Idegrendszerem szinte vitustáncba kezd. Senki sem ismerne rám, aki csak egy hónappal is előbb látott. Sokat elbírnak, de mégis véges az erőnk. *Ez a nyargalás és a gumibotolás hajnalig tart.* Ebben az idegállapotomban gondolok arra később a nap folyamán, hogy a következő éjjel vetek valami csontot nekik. Így a második éjjel megnevezek két halottat és egy emigránst. Időt akarok nyerni. Vontatva, adagolva adom elő a dolgot. (A megnevezetteknek volt valami közük az ügyhöz.) Kínzóm megőrül a neveknek. Én pedig megkönnyebbülten reméltem, hogy talán egy hét is eltelik, amíg rájön, hogy a megnevezettek régen sírban nyugosznak vagy a vasfüggönyön túljutottak. A "felültetésre" azonban korábban rájött. *Ezért a következő éjszakán is úgy ütlegelt és kínzott, mint az előzőn tette.* Az itt elmondott éjszakai futtatást később a fegyházban állítottam össze emlékezet-foszlányokból, amidőn ott ráléptem este egy szálkára és lábamban meg emlékezetemben működni kezdtek a >korábbi szálkák<. Éjjel két-három óra lehet, amikor azt hallom, mintha valakinek a teste lehullott volna az akasztófáról. Imádkozom a kivégzettek lelki üdvéért, azután eléjszakázom azzal a gondolattal: mikor kerül a rablógyilkosok után hasonló sorsra a Római Szent Egyház bíborosa? Szemben állok én is a kivégzéssel, a halállal. Azt pedig, hogy teljesen egyértelmű vallomást tegyek és a rendszert dicsérve hálálkodjam vezetőinek, mint ez az oroszországi kirakatperekben annyiszor megtörtént, még 39 nap alatt sem tudták elérni."

Koncepció per és életfogytiglani fegyház

A koncepció per főtárgyalása 1949. február 3-án kezdődött, az ítéletet – az életfogytiglan tartó fegyházbüntetést - február 8-án hirdették ki. A bíboros először a gyűjtőfogházban raboskodott, majd az ország különböző fegyházaiban, legutoljára - az 1956-os szabadságharc kirobbanásakor - a Nógrád megyei Felsőpetényben, a volt Almássy kastélyban. Ezen az őrzési helyén talán még kifejezettebben érezte azt,

hogy a falubeliek, és tágabb értelemben egy terror által elnémított ország áll mögötte. Erről így emlékezik: „A falubeliek egész idő alatt tudtak ittlétemről: ősszel, télen amikor a séta közben a sövényen át tudtam látni, több mindent észrevettem. Néha egy-egy arra jövő puttonyos asszony ledobta terhét. Megállt és feszülten meredt a reverendás sétálóra. Hogy én mit gondoltam, vagy mit éreztem, azt tudom. Azt azonban csak sejtem, hogy mi zajlott le ilyenkor bennük, akik csendesen, hangot nem adva érzelmeiknek, néztek, egyre csak néztek vissza reám. De tudom, hogy amikor esténként, a kukorica- és tollfosztóban, vagy kapálásnál, kaszálásnál, aratásnál a petényi kastély rejtélyét tárgyalták – én ott voltam köztük.”¹⁷

Az 1956-os szabadságharcról

„Csillagos óra nélkül a nemzet nem lehet meg. A csillagos óra úgy beletartozik a családok és nemzetek életébe, mint ahogy a levegő elkel minekünk. 1956. október 23-án az ifjúság és a munkásság a fővárosban, Magyarországon engedélyt kért egy fölvonuló menetire. Nem az állást kicsinylem, amikor megemlítem, hogy akkor Magyarországon egy henteslegény volt a belügyminiszter és az döntött arról, hogy ne legyen fölvonulás. Nem volt ennek a felvonulásnak semmiféle fegyveres szándéka, nem is volt egyiknél sem fegyver; de amikor a végére értek, akkor azt mondták magukban, hát valamit mégiscsak kellene tenni. És bementek a rádióhoz, mint 1848. március 15-én a fővárosi ifjúság, és ahogy azok felmutatták a szabadság nevében a 12 pontot, hát ezek is valamilyen szabadságot akartak kihirdettetni. A rádióban megtagadták ezt. Ezek azonban most már folyton sürgették, nem mennek el addig, amíg valami enyhülés nem lesz. Egyszer csak az idegen hatalomból idetelepített ávó-sok, bár magyar nyelven beszéltek, elkezdtek fegyverrel válaszolni ennek az ifjúsági küldöttségnek. Egyszer csak az történt, hogy az ifjúság egy része ott maradt, a másik része pedig szaladt a magyar kaszárnyákba, hogy védekezni adjanak fegyvereket. És a magyar katonák, bár csatlósai voltak az idegen hatalomnak, ez a mi szolgaságunk, adtak fegyvert a felvonulóknak, és akkor keresztülvitték azt, amit kívántak és szembeszálltak az ávó-sokkal. Ebben semmi kivetni való nincs. A jogos önvédelem mindenkor jogi birtoka minden egyes embernek, minden egyes családnak, minden egyes nemzetnek. A jogos önvédelem jegyében tették azt, amit tettek.

Mikor Jeremiás próféta megtalálta messze idegenben a számkivetés földjén az elásott lángot, akkor elővéve a lángot, azt mondta a száműzötteknek: vigyázzatok, el ne távolítsátok szívetekből, életekétől az Isten törvényét. Idegen földön tartsátok még erősebben a Tízparancsolatot és legyetek hűségesek az apák hagyományához. Ezt üzeni nekünk a 25 000 hős. Ezt üzeni nekünk az ezeréves magyar történelem, és ha azok áldozatosak voltak, mi is tudjunk áldozatot hozni. És ezek a hősök, ezek nagyok mielőttünk, és példájukból élünk ma, és egész életünk folyamán.“¹⁸

Végrendelet az amerikai követségen

Mindszenty bíboros – tanúk írásos ellenjegyzése kíséretében – több alkalommal fektetett le végrendeleti megnyilatkozást, utólagos kiegészítésekkel. Ezek közül alább ismertetésre kerül az 1962-ben lejegyzett dokumentum néhány fontos, a bíboros sajátos nyelvezetét és megfogalmazásait is tükröző része.

„Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében!

70 és fél évvel a vállamon, a halál és örökkévalóság küszöbén, értelmem birtokában és akarati szabadsággal, halálom esetére a következő végrendeletet teszem fölkért végrendeleti tanúk közreműködésével.

Lelkemet Isten irgalmába, testemet a honi földnek ajánlom. Hűséggel az Egyház fejéhez és a történelmi magyar hazához, ellentmondok a frigyesült harcos Istentelenségnek, és a szinte mindent elöntő orosz és szláv imperializmusnak. Az Apostoli Szentszéket kérem a Szent István hierarchiája megőrzésére.

Szenvedő népemnek, a magyar püspöki karának, főegyházmegyém papjainak és híveinek, a bűnmezsgyéken innen és túl, a tengereken is túl a hontalanoknak, ez az üzenetem:

Gyötrelmes sorsotokban, amíg Isten végtelen könyörületéből – minden lehetséges hívőnek – jó a virradat – éljete hűségben Istenhez, Egyházhoz és történelmi hazátokhoz.

Akik ma a magyar népet boldognak mondják, megcsalják. A birodalmi és tartományi vezérekről sorjában megmondják a saját táborban, mik ők tudás, jellem és emberség dolgában. Elítélőik se mások, hisz ama bélyegesek eszközei, önkéntes kiszolgálói vagy alkalmazói voltak.

A szocializmussá hamisított marxizmus-leninizmus, ami ellenmondás nélkül, sőt magasztalva huzamosan volt sztálinizmus, a magyar népnek méreg és halál, mert rablás, gyilkolás és hazugságözön, tatár és török világ. Minden hirdetett siker olyan, aminő Sztáliné, Rákosié volt.

A rendszert a magyar nép megdönteni nehezen tudná – terrorizmussal és imperializmussal bebiztosította magát – de az elismerést a magyar nép sohasem adhatja meg lealjasodás nélkül, amit a gyázmagyarok, a tatár, török-, labanc és muszkavezetők jelentettek.

Ne engedjétek a célzatos alkohol áradatnak. Ne engedjétek az orosz érdeket a magyar anyaméhig, orosz-bérenc, esküszegő »orvosok« és »gyógyszerészek« kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója idegen bandák kötelékében silány szegődménnyel. Az egy és félmillió bevallottan kiirtott élet – hárommillió »szülő«, pár ezer »orvost« jelent és bélyegez.

Ha Isten ránk tekint, ne adjunk helyt a bosszúnak; csak a sietve visszaállítandó független és magyar bíróság lehet illetékes a számonkérésben.

Köszönöm a derék magyar népnek, hogy rabságomból 1956-ban kiszabadított. Büszke emlékként viszem a sírba azt a tudatot, hogy népem szabadított ki és nem az idegenből telepített, az elítélésből és rehabilitációból egyaránt taktikai játékot űző hatalom, amely véres, szennyes törét vakítóan fényesre akarja csiszolni az úgynevezett »megkegyelmezésben«.

Köszönöm az Egyesült Államok elnökeinek a nobilis befogadást és annak meghosszabbítását. Értem Eisenhower és Kennedy elnök urak gesztusát. Kérem az Egyesült Államok elnökét, ne hagyják elveszni a történelmi Magyarországot.

Vagyonom, amiről végrendelkezzem, nincs. Nem fáj. Kifosztottak, ahogy elszegényítették népemet.”¹⁹

Esztergomi működésének folytatása a szabad világban

Mindszenty bíborosnak a szabad világban történt megnyilatkozásai óriási tömegeket vonzottak, akárcsak Magyarországon, prímásságának három éves működési ideje alatt. Ehhez nélkülözhetetlen volt hatalmas lexikális ismerete és kiváló tömegpszichikai érzéke. Közi Horváth József, Mindszenty bíboros kortársa, volt országgyűlési papképviselő így idézi fel a bíboros szónoki képességeit, tiszta, egyenes megnyilatkozásait: “Nekem, valahányszor beszélni hallottam, mindig imponált, hogy (...) nem szakított teljesen szűkebb hazájának, a vasi Hegyhátnak tájszólásával. Nem túloznak azok, akik szerint Mindszenty bíboros már érsek-prímásságának idején korunk legnagyobb keresztény igehirdetői sorába emelkedett, aki a két szent érzelemnek, a vallásosságnak és hazafiságnak felkeltésével és azoknak összekapcsolásával egészen letartóztatásáig eredményesen tartotta a kereszténység és a magyarság védősáncait a marxista ateizmus és a szovjet imperializmus dühödő rohamai ellen. Szentbeszédein kívül Mindszenty bíboros érseki és prímási körleveleivel is hirdette az Igét. Aki ezeket a körleveleket elolvassa, annak nem kell bizonyítani, hogy Mindszenty Józsefnél korábban és bátrabban senki sem szállt síkra az emberi jogok védelmében.”²⁰

Mindszenty bíboros emlékiratai szellemi végrendeletének tekinthetők. Ezen kívül, a szabad világban szentbeszédeiben és számos sajtókonferencián nyilatkozott a világ aktuális problémáiról, ugyanazt folytatva, amit esztergomi érsekként megkezdett. 1974-ben Buffalóban a bíboros így figyelmezteti az Egyesült Államok polgárait: “A kommunizmus lényegében ma sem változott. Sátáni állhatatossággal szakadatlanul istentelen, következőképpen vallástalan, sőt vallás-ellenes és ember-ellenes. Ha Nyugat népei őszintén akarnak az emberi jogokért harcolni, rá kell hogy döbbenjenek, hogy olyan rendszer barátságát keresik és szövetségét erősítik, mely közel 60 éve hú a lenini alapelvekhez. Márpedig Lenin szerint: «Vallásosnak lenni annyi, mint önmagunkat arcul köpni.» A kommunizmus egykori orosz vezérének az emberi jogokról is hasonló véleménye volt. Vesse mindenki az elméjébe, hogy a kommunizmus nem enyhült, csak óvatosabb, hogy ravaszul, fél-burkoltan annál inkább folytathassa vallás- és emberüldöző tevékenységét.”²¹

Mindszenty bíboros emigrációban történt igehirdetésének egyik fő témája a hit és hitetlenség volt. Ezzel kapcsolatban olvashatunk egy megdöbbentő elgondolkodtató megnyilatkozást. „Otthon elrabolták a katolikus iskolák ezreit. Maradt a rabló kegyéből 8 középiskola. Az új marxista pártiskolákban folyik az istentelenség szorgos adagolása. Ma folyik a hitetlenség hirdetése. Nemcsak itt, hanem már 3 évtől a kisdédóvókban is. 1973-ban egyik hétfői délelőttön az óvó néni felteszi a kérdést az apróságoknak: »Gyerekek, van-e Isten?« A gyerekek feszengenek, mintha szeget vertek volna beléjük, de hallgatnak a különös kérdés hallatára. Az óvó néni folytatja valami földi előny reményében: »A szüleitek nem szeretnek benneteket, azért azt mondják, hogy van Isten. De én szeretlek titeket, azért megmondom, nincs Isten!« Ez megtörtént, ismerem a helyet, ismerem a körülményeket és semmi kétség nincs ebben. Itt Nyugaton talán nem olyan idült, nem olyan vastag az istentelenség, mint a vasfüggönyön túl, de nem hiányzik itt sem. Itt is szükségük van hétvégi iskolára a bécsi magyaroknak. Ilyen értelemben legyünk a hétvégi magyar iskolának a szószólói. Fontos az, hogy a magyarság halálos sebet ne kapjon az otthoni seb után itt kint is. Se Istent, vele erkölcsi életet, se a magyarsághoz való eleven tudatot ne engedjük ki az életünkből, s amit nekünk a szülők adtak, azt, ha tisztességes és erkölcsös szülők vagyunk, ugyanazt meg kell adnunk nekünk is a gyermekeinknek! Ez a nagy kötelesség! Ennek legyünk a hirdetői.»²²

„Bizony a világ fiai a maguk módján okosabbak, mint a világosság fiai. (Lk 16,8.) A világ fiai okosság dolgában fölötte vannak a hívőknek. Hogy értsük ezt? Nem mintha nem volna tévedés a világ fiainak a kezdeti kiindulásban, de úgy kell gondolnunk, hogy ők az elfogadott életcélért, a világért mindent odaadnak, akár még az örök üdvösséget is. Nekünk, hívőknek célunk az örök élet, és bizony mi gyakran fősvények vagyunk ezért a nagy értékért.»²³

Megjelennek az emlékiratok

1974. október 10-én, a frankfurti nemzetközi könyvvásáron mutatták be először a világnak Mindszenty József „Emlékirataim” című, azóta szinte az egész világon elterjedt, életútját bemutató, több kiadást megért visszaemlékezését, amely “a magyar történelemnek egyik legnehezebb korszakában eligazító hang és útmutató kéz”²⁴ volt sokak számára. E nélkül a könyv nélkül a 20. század (egyház) történetét

nem lehet hitelesen megírni. Mindszenty könyve azért forrásértékű, mert nem vádol, hanem a tényeket mondja el. A könyv magyar szempontból kiemelten fontos és jelentős kortörténeti dokumentum is.

Emlékirataiban Mindszenty bíboros még egyszer a világ népei elé tárta lelkének legnagyobb gondját: a kommunista zsarnokság által elferdített igazság ügyét, az elnyomott emberi szabadság ügyét, a vallásos nevelés elfojtásának nagy kérdését, a békepapok miatt megzavart lelkiismeretek zűrzavaros állapotát. Még egyszer szólt az ő tisztán csengő, határozott, alku nem ismerő hangja: egész életáldozata nem másért volt, mint Isten ügyéért, az Anyaszentegyház szabadságáért, a magyar Hazáért; az igazság, a hit és a jó erkölcsök diadaláért.²⁵ “Mindszenty bíboros mondanivalója azonban nem csak a saját korabelieknek, hanem az utána következő - otthoni és határainkon kívül élő - magyar nemzedékeknek is szól. Mert - tértől és időtől függetlenül -, *megmaradásunk titkát* közli velünk.”²⁶ Ezért Emlékiratainak elolvasása minden magyar katolikus számára *lelkiismereti kötelesség* lenne: szellemi öröksége tisztességes magyar jövő építéséhez nélkülözhetetlen! “Századok óta nem volt a magyarságnak olyan nagy fia, aki az egész kereszténységnek annyit mondott volna, mint Mindszenty József esztergomi érsek. Más egyházi nagyjaink is gazdagították az egyetemes kereszténységet, de inkább csak egyedi és nemzeti vonással. Mindszenty bíboros azonban egyetemes érvénnyel jelölte meg és fejezte ki az egész kereszténységnek egyedül lehetséges magatartását a jelenkor romboló áradatával, a marxizmussal szemben.”- írja Vecsey József >A szószék üzenete< című könyvében.²⁷

Mindszenty bíboros már a budapesti amerikai követségen, 1962-ben lejegyzett végrendeletében ismertetést adott és rendelkezett emlékiratairól.

„Megírtam Emlékirataimat, hogy az utókor lássa jobban a ferdítő manőverekkel szemben, mik és hogyan történtek. Angol nyelven (és esetleg más idegen nyelveken) jelenjék meg. Ha jobb időkben népem kívánja, nincs akadálya a magyar megjelenésnek, de az eredeti kéziratból és ne az angol fordításból.

Szeretném, ha a többi kézirat is megjelenhetne. Rengeteg könyv jelent meg a világ- és magyar bolsevizmusról, kevés tapintott rá a lényegre. Kézirataimban a meglátás nem szokványos, de megtapasztalt.

A Memoirban vannak belpolitikai és külpolitikai fejezetek. Mindkettő elengedhetetlenül szükséges a döbbenetes magyar sors megértéséhez. A külpolitikai fejezet miatt lehet, hogy a hálátlanság vádja éri emlékemet vagy személyemet: hisz évek óta élveztem az US vendégszeretete felbecsülhetetlen jótéteményét. És nem tompítom a kritika életét. Amikor kértem az azylumot, nem tudtam, amit ma tudok. De úgy gondolom; egy elnök kritikája nem érintheti az US iránti személyi hálámat. És tompítottam az élt. A további tompítás az igazság rovására ment volna. Maga az US több fórumon élesebben bírálta, mint én, a magyar. Nemcsak a szövetségi könyvtárt használtam, de a State Department-től is kértem ki hivatalos jegyzőkönyveket. Az azylum egyetlen, vagy egyik legnagyobb hátránya a Memoir és egyéb művek vesztégre. Amely pillanatban megszűnt az azylum, sürgős a művek megjelenése.”²⁸

Mindszenty bíboros hivatalfosztása

“Mennyiben igaz a vád, - kérdezte valaki, (...) hogy Eminenciád a detente útjában áll, nevezetesen annak a detente-nak, mely jelenleg a Vatikán és a magyarországi kommunista kormány között kialakulóban van?”

“A detente igazi értelme: a béke jegyében fogant és folyó összműködés (...) Csak egy béke van: Isten békéje. Ha a Vatikán ezt, az igaz békét óhajtja kiterjeszteni a világra, tudomásul kell vennie a tényt: a kommunizmus önmagát ítélné halálra, ha annak az Istennek a békéjét fogadná el, Kinek még a létét is elutasítja.”²⁹

A konfliktust, amely közte és a pápa között keletkezett - nevezetesen az esztergomi érseki széktől való megfosztást - Emlékirataiban úgy tárgyalja, hogy egyrészt tapintatból ne sikkadjon el maga a valóság, ne essék áldozatul az igazság. Másrészt úgy, hogy a hit és erkölcs legfőbb képviselője, a Szentszék tekintélye ne szenvedjen csorbát. Ezzel az eseménnyel kapcsolatban Adriányi Gábor, bonni professzor A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy című

könyvében többek között ezt írja: “1972. október 10-én hozta a bécsi nuncius Mindszenty tudomására, hogy a Szentszék az ő kiutazásakor *garanciát* adott a kormánynak, semmi olyat külföldön nem tesz, vagy mond, ami a magyar kormány érdekeit sérti. Ez a hír Mindszentyt természetesen módfelett felháborította, elsősorban azért, mert erről Zágon prelátnak neki a budapesti tárgyalások alkalmával egy szót se szólt, holott ez neki kötelessége lett volna. Ha tudott volna róla, ő ezt a feltételt sohasem fogadta volna el. Nem az teszi az egyháznak a jó szolgálatot, aki annak történetét elhallgatja, hanem aki annak valóságát őszintén feltárja.”³⁰

„Ma éjjel furcsa álmom volt. Azt álmodtam, hogy Casaroli érsek meghirdetett egy pályázatot, aminek a célja az volt, hogy az evangéliumból, különösen a szenvedéstörténetből el kell távolítani mindazokat a személyeket, akik valamiképpen nem jó, azaz negatív szerepet játszanak: Pilátust, Barabást, Júdást meg a többieket, mert különben a főpapok arra vetemedhetnek, hogy ezeknek a személyeknek a nyomán a Kádárokat, Ceausescukat, egyszóval a népelnyomókat és kínozókát ezekkel a személyekkel összefüggésbe hozzák. Aztán volt egy másik pontja is a pályázatnak: Casaroli érsek azt akarta – ellenkezőleg a II. vatikáni zsinattal –, hogy be kell hozni, hogy a papok tegyék le a modernizmus elleni esküt, és annak az első pontja az lenne, hogy ezentúl főpapoknak nem szabad emlékiratokat írniuk.”³¹ Ezt mondta el 1974. február 9-edikének reggelén egy személyes beszélgetés alkalmával Mindszenty bíboros Bécsben az ott jelen levőknek. Az ebben az álomban előkerült kérdéshez kapcsolódik Mészáros Tibor beszámolója, amely azon a napon történt, amikor Rómában járt a pápánál, Mindszenty bíboros lemondatásának megakadályozása érdekében. A pápai kihallgatást követően egy bíborossal³² való találkozásán tudomására jutott belső információkat így örökíti meg: „Délután találkoztam egy másik monsignoreval, aki bár nem aktív résztvevője az ügyeknek, de jól ismeri. Ő világosított fel a következőkről; először is arról, hogyha a magyar kommunisták nyomása nagy is, hogy kezükbe kaparinthassák az állami egyházügyi hivatal révén a magyar prímás tekintélyét, ez csak egy kísérője az egész ügynek. Róma akkor határozta el magát Mindszenty lemondatására, amikor bizonyossá vált, hogy az emlékiratait kiadja. Ez a római monsignore megmagyarázta nekem, hogy a római leveleket *more romano*, vagyis római módra kell értelmezni. Ők nem jönnek a nagy ágyúval! Ők nem jönnek mindjárt kemény követelésekkel, hanem mondataikat nagyon finoman, inkább feltételes módban fogalmazzák meg. Így értelmezhető a

Szentatyának a kijelentése, amely a múlt nyáron hangzott el, miszerint az Emlékiratok megjelentetése a Mindszenty személye elleni támadásokat csak fokozni fogja, és bosszút vált ki a magyar egyház ellen. Ez már ezt az irányt jelezte, amit a mindenszentekkor kelt személyes levelében ki is mond. *Róma nem engedheti meg, hogy egy hivatalban lévő érsek vagy prímás egy mai rendszerrel szemben, bármily istentelen legyen is az, egy ilyen súlyos vádirattal álljon elő, amikor ő maga ezt a rendszert már elismerte.* A kettő összeegyeztethetetlen, incompatibilis. (...) Róma akkor határozta el magát erre a lépésre, amikor a német Spiegelben megjelent az a hír, hogy a prímás megkötötte a szerződést emlékiratainak kiadására Ullsteinékkal és a McMillan céggel.”³³

Mindszenty bíboros szellemi végrendelete

„Hűséggel az Egyház fejéhez és a történelmi magyar hazához, szenvedő népemnek, a magyar püspöki karnak, főegyházmegyém papjainak és híveinek, s mezsgyéken innen és túl, a tengereken is túl a hontalanoknak, ez az üzenetem: gyötrelmes sorsotokban, amíg Isten végtelen könyörületéből jön a virradat, éljete hűségben Istenhez, Egyházhoz és történelmi hazátokhoz.”³⁴ „Az Egyház mai mély válsága ne ijesszen meg bennünket. Túlságosan és sokáig ráhagyatkoztunk az ősi múltra épült, a családi és nemzeti folytonosságba beágyazott keresztény hitre. E beágyazottság azonban csak támasz lehetett, de nem volt sem maga a hit, sem annak záloga. Minden egyénnek, minden nép minden egyes nemzedékének újra és újra meg kell küzdenie a hitéért úgy, mint Jákobnak az Isten angyalával. Nem szabad elereszteni az alkalmakat, a lehetőségeket még halálos fáradtság miatt se, mindaddig, míg Isten meg nem áld bennünket. Ez az Isten akarata. Isten fiatal. Övé a jövő. Ő nemcsak a múlt, a hagyományok, a valamikori nagyságok tudója vagy féltékeny vigyázója, hanem az újnak, a fiatalnak, a holnapnak az előhívója egyéneken és népeken, akik nem adják föl magukat. Ezért nincs helye a csüggedésnek. A mi szívünk megremeghet a nehéztől, az ismeretlentől, a lehetetlennek látszótól, Isten azonban az egyének és nemzetek jövőjét sokszor a lehetetlennek látszó holnapba rejtette el: nekünk kell nekilátnunk, hogy azt előhozzuk. Százados, tragikus és hősies küzdelmekben hazát veszítettünk: majdnem csak talpalatnyi földünk maradt. Okait tudjuk. Több százados törökdülés ment át rajtunk és a nemzet testén hordta súlyos

következményeit: az elernyedtséget, a betelepüléseket. 1849-ben saját dinasztiánk tiport el bennünket orosz csizmával. A végzetes Trianont követte a még végzetesebb kiszolgáltatásunk Yaltában és 1956-ban a nemzetgyilkos kommunista rendszernek. Ebbe a minket perzselő tűzvészbe persze mi magunk is beledobtuk száraz és mindig újra meggyújtott gerendáinkat: hitelenségünket Istennel, szőszegésünket és árulásainkat egymással szemben, káromkodásunkat, közéleti könnyelműségünket és legutóbb azt, hogy népünk kényelemszeretetből segédkezet nyújtott a magyarság termésének alattomos lekaszabolásához. 1956 és 1971 között pártsegédlettel hárommillió és százötvenezer magyart gyilkoltak le anyaméhben. Ez a csonkaország lakosságának egyharmada; 22 szultán nem tett ekkora kárt a magyar népességben, mint amekkorát tettek ezek az esztendőök. És ki tudja, egyedül a jó Isten, talán még el sem értünk a vészkijárathoz.”³⁵ „Akik ma a magyar népet boldognak mondják, megcsalják. A szocializmussá hamisított marxizmus-leninizmus a magyar népnek méreg és halál. A rendszert a magyar nép megdönteni nehezen tudná – terrorizmussal és imperializmussal bebiztosította magát–, de az elismerést soha nem adhatja meg lealjasodás nélkül. Ne engedjétek a szovjet érdekeket a magyar anyaméhig esküszegő orvosok és gyógyszerészek kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója. Az egy és félmillió bevallottan kiirtott élet hárommillió »szülőt«, pár ezer »orvost« jelent és bélyegez. Ha Isten reánk tekint, ne hagyjunk helyt a bosszúnak; csak a sietve visszaállítandó független és magyar bíróság lehet illetékes a számonkérésben. Köszönöm a derék magyar népnek, hogy rabságomból 56-ban kiszabadított. Büszke emlékként viszem a sírba a tudatot, hogy népem szabadított ki, és nem az elítélésből és rehabilitációból egyaránt taktikai játékot űző, idegenből idetelepített hatalom. Köszönöm az Egyesült Államok elnökének a nobilis befogadást és annak meghosszabbítását. A követség vezetőinek, a követség összes tagjának is előzékeny jóságát. Vagyonom, miről végrendelkezzem, nincs. Nem fáj; kifosztottak, ahogy elszegényítették népemet. Nemzetemnek: maradjatok a romló világban hűek Istenhez, hitetekhez, hazátokhoz, a magyar múlthoz, történelemhez és a magyar nyelvhez. Ez természeti jogotok és kötelességetek. Ne járjatok haza. Ne pénzeljétek elűzőiteket, a nemzetirtókat. De térjétek haza – ne olvadjatok be – amikor a hit és magyarság napja felkél otthon. Addig igen fontos a magyar iskola és családlátogatás.”³⁶ „Arra kérek, arra figyelmeztetlek benneteket írásban, amire kérem élőszóval azokat, akikhez személyesen el tudok jutni: ha le is szakított nemzetünk életfájáról és messze

világrészekbe sodort ez a legnagyobb történelmi vihar, ne váljunk örökre elhalt rügyei, elszáradt leveleivé ennek az annyira megtépázott magyar életfának. Találjunk egymásra a szétszórtságban és fogjunk össze, mert nemcsak »ősei«, de testvérei is vagyunk egymásnak. Ne csak anyagilag segítsük egymást, de lelkiileg, szellemileg is, megmaradni magyarnak. Az, aki magyarságában erős és képzett, segítse azt, aki már ingadozik. Hozza vissza a magyar közösségbe! Mennyi mindent kellene és lehetne itt tenni, ha több lenne bennünk a magyar lélek, magyar szív és öntudat! Ez csak a kezdet, a felrázás, a magyar lélekébresztés! A többi azután jön. Fajtánk bátor, találékony és életrevaló. Miért nem tud az lenni a magyarság vonalán is?”³⁷

„Életem feladatául tűztem ki, amit Isten segítségével hazámban is és a számkivetésben is igyekeztem megvalósítani: megtartani magyarságában és hitében népünket, különösen felnövekvő ifjúságunkat. Harcom nem a tőkédért és a nagybirtokért, hanem Egyházért, hazáért folyt. Megbocsátok mindenkinek, azoknak is, akik a jövőben vétkeznek ellenem. Ha számkivetésben halok meg, temessenek el ideiglenesen a mariazelli kegytemplomban. Ha Mária és Szent István országa felett lehull a moszkvai hitetlenség csillaga, vigyék testemet az esztergomi bazilikai sírboltba.”³⁸ „Ez a végrendeletem azoknak, akikkel találkoztam, akik hallottak rólam, vagy akik elkerültek. Tegyétek félre a versengést, a mértéktelen személyi nagyravágyást, a ki-ha-én-nem magatartást. Nem nézve se jobbra, se balra, mindenki ott tegye meg a magáét, ahova az élet állította. Teremtsünk keresztény hitre épülő egyházi közösséget. Legyen a családban gyermek Isten akarata szerint. Ez áldás és jövő, bármit mond a világ. A gyermek kapjon a családban, a hétvégi iskolában, ha mindennapira sehoggy sincs lehetőség, krisztusi hitet, magyar nyelven, magyar öntudatot. Fiatalságunk lelkében tegyük izzóvá a magyar Ígéret földjének megszerzését. Mindezt gyűlölet és ellenséges érzés nélkül, csak munkával, hitben és áldozatban. Tanuljuk meg és használjuk idegen népek gazdag tapasztalatát és fordítsuk ezt a nagy célra. Csak az a lelkesedés helyénvaló, amelyet a munka nehézsége, a szenvedés hosszantartósága mindig újraéleszt: amelyet kiolt, az ártalmas és megront bennünket. Amit e sorokkal lelketekre akarok kötni, ezért életem, ezért élek és imádkozom itt és az örökkévalóságban.”³⁹

És végezetül még egy gondolat:

Reményeink szerint Mindszenty bíboros korszaka jön el!

Gondolatok Mindszenty bíborosnak a Boldogasszony Éve zárándoklatain elhangzott beszédeiből

(1947. augusztus 15 – 1948. december 8.)

Mindszenty József primásságának legátfogóbb és legeredményesebb utolsó nagy hitéleti megmozdulása a "Boldogasszony Éve" volt 1947/48-ban. Ennek horderejét a résztvevők száma mindennél meggyőzőbben bizonyítja: "Az országos triduumon, amelyet a Boldogasszony Évében (...) tartottunk, 3 218 000 hívő járult szentáldozáshoz. Amikor a szentévet hivatalosan bezártuk, 1948. december 8-án, megállapítást nyert, hogy a Mária-év ünnepein és zárándoklatain 4 600 000 hívő vett részt."⁴⁰

„A magyar kereszténység és a vele sorsközösségbe kapcsolódott magyar nép, de a világ sincs még túl a megpróbáltatásokon. Érezzük, milyen áldozat Egyházunkhoz hűnek, elveinkhez ragaszkodva, ősi erkölcsünkben erősnek maradni. Isten nem kényeztetni Egyházát és híveit. Engedi, hogy bajba, viharba jussanak. A megpróbáltatások nyitják ki szemünket, hogy megértsük, mennyire nem ez a föld nem ez a világ a mi szövetségeseink, hanem egészen máshonnan van a mi erőnk és egészen másfelől kell várunk győzelmünket.”⁴¹

„A Szentírás útmutatása alapján az Egyház minden hívét szeretetteljes kapcsolatba hozza Krisztus anyjával, Máriával. A magyarság azonban a történelem folyamán, mint nemzet is találkozott Máriával, Szent István ország-felajánlása révén. Történelmi kútfőnk legősibb és leghitelesebb lapjai beszélnek Szent István király utolsó napjairól, midőn az egyedül kivezető utat az isteni Gondviselésben látta és a Szűzanya keze által arra bízta koronáját. Máriának adta országát örökbe. Ettől kezdve nevezték őseink magukat Mária népének, Máriát pedig királynőjüknek, régi magyar nyelven Nagyasszonyunknak.”⁴²

„A külső hódolatot kövesse az Isten akaratának a lélekben való elfogadása. Újuljon meg az egyén élete! Meg kell tanulnunk, hogy az élet legfőbb értéke nem a foglalkozásban, a hírnévben, a jó módban van, hanem az Isten iránti hűségben. A mi

nagyságunk is attól függ, vajon megbecsüljük-e a kegyelem életét, törődünk-e azzal, hogy életünk s munkánk között az Isten szeretetét semmi el ne homályosítsa szívünkben.”⁴³

„Az államférfiak élete milliók életébe szövődik be, és milliók lelkéért felelősek is. A vallás és erkölcs támogatása vagy háttérbe szorítása körül nehéz lesz az ítélet egykoron. Ha egyetlen hiábavaló szóért a magános meglakol az ítéleten, mi lesz a következése egyetlen szabadjára engedett, ifjúságrontó könyvnek, újságnak, felülről erőltetett egyesületnek? Szent István ilyenekért nem felel. Szent Istvánt imádsága és erényelete tette naggyá. Igazságos volt alattvalóival, alázatos az Istennel szemben, szigorú a bűnhöz, könyörülő az üldözöthöz, özvegyhez, árvához, szegényhez. Erős a balsorsban, szerény a szerencsében. A kormányzó hatalomnak hét ékességét és támaszát sorolja fel. Az első három az igazi krisztusi hit, az Egyház és a főpapság rendje. Ezeket Isten rendelte örökké, kegyelmeinek osztogatóivá, a kötés és oldás hatalmának kezelőivé: »Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg.« Nincs Egyház tanítóhivatal nélkül. Akik a tanítóhivatal nélkül akarnak katolikusok lenni, az élet bármely viszonylatában futóhomokra építenek.”⁴⁴

„Magyar Véreim! Ne hiányoljuk az anyai segítséget a gyermeki hálátlanságok földjén. Ez a nép hét nagy történelmi hűtlenséget követett el Nagyasszonyával, édesanyjával szemben.

1. Az első felajánlás után nyolc évre a nemzet pogányai kegyetlenül meggyilkolták Szent Gellért püspököt, aki pedig népünket a Mária-tiszteletre vezette.
2. Mátyás király korában és azt követőleg úrrá lett itt a pogány erkölcstelenség, ami egyértelmű a Szeplőtelen számkivetésével.
3. A török jöttekor szinte meghalt az az Egyház, amelyben Mária otthon van.
4. Ez a nemzet századokon keresztül önmagát marcangolta, felejtve a közös édesanyját és testvériséget.
5. Megtanulta az egeket hasogató förtelmes káromkodásokat idegen, hordalék népektől.
6. 1895-ben irtózatot mért a nemzet életfájának a gyökerére, a házasság szentségére, a családra. Ebben az időben fellendült a válás és a leánykereskedelem, a nemzetgyilkos egyke.

7. Szent Fia imádása helyett sokszor esett bálványimadásba a gyanútlanosság és a hiszékenység nemzete.

Nem kellene csodálkozni azon, ha úgy elpusztulunk, hogy bezárul a sír felettünk, mikor hét ilyen sírásót állítottunk életünkbe. A mohácsi csatatéren 400 sírásó dolgozott, de ez a hét seb többet vitt el tőlünk. És mégis élünk, mert bár mi megfogyatkoztunk a gyermeki kegyeletben, ő nem szűnt meg édesanyánk lenni. Hét sebbel élünk, de mégis élünk: ez az ő csodája. Nélküle a magyar történelmet, életben maradásunkat megmagyarázni nem lehet. A Nagyasszony védi országát és ez a titka Magyarország csodás fennállásának. Azt sem merném mondani, hogy más népek életét csak emberek intézik; de a mi történelmünket ismerem annyira és a viszontagságokat is fel tudom mérni annyira, hogy megállapíthassam, a Nagyasszony tartott életben minket.”⁴⁵

„Az Oltáriszentség, a szeretet közelsége kell nekünk. Az Oltáriszentség a szeretet melegét árasztja, mint valóságosan, lényegesen és igazán jelenlevő Jézus, mint a szeretet lángoló tűzhelye. Mint oltáráldozat, akár a Golgota áldozata, de lelki eledel, táplálék is. Soha ennyire nem éheztek és szomjúhozták az emberek az igazságot; soha annyian nem járultak a szentáldozáshoz, mint ma. Érezzük, hogy az Oltáriszentség Magyarország élete. A földi kenyeret el lehet venni, de az angyalok kenyere számunkra készen áll.”⁴⁶

„Zala derék népét élteni Mária Édesanyánk tisztelete, és nincs az a hulló, égető lávahamu, amely ezt a hit-világot maradéktalanul kiégetni és elborítani tudná. A Mária-tisztelet erő és vigasztalás. A legerősebb szálakkal fűz a természetfelettséghez, Egyházhoz, továbbá hazához és letűnt nemzedékeknek. Vigasztaló igazságként gyűjtja a jelen, vergődő magyarságnak azt a hitéleti és nemzeti fényforrást, hogy Mária nagyhatalmú, de lehajló irgalmú Édesanyánk, nemzetünk védelme.”⁴⁷

„Rossz néven veszik a Mária- napoknak, hogy ezeken nem dicsérünk ma élő embereket és tetteiket. Hát a Mária- napokra mi nem emberek, hanem Mária dicséretére jövünk össze. A mi énekünk így szól: »Máriát dicsérje lelkünk, Máriát dicsérje szánk.« Mária mellett mi dicsérjük a szenteket: Szent Istvánt, Szent Lászlót,

Szent Imrét, akik a Mária-tiszteletben példáink. De akik Máriát nem tisztelik vagy éppen akadályozzák a tiszteletét, azokon nincs nekünk mit dicsérnünk.”⁴⁸

„Az a nép, amely Szent István keresztsége után, Szent István útmutatására, Szent Adalbert igehirdetésére évszázadokon át a kereszténység védőbástyája szerepét töltötte be, rákerült a történelem taposó útjára és épp azon az égtájon, ahonnét Szent Adalbert sebekkel megrakva hozzánk jött. A kiújult féktelenség, embertelen kegyetlenség, siralomvölgyé, hajszolt vadak tanyájává tette a Duna, Garam és Ipoly táját. Szent Adalbert, a védelmed alatt álló főegyházmegyét széttépték! Te eljöttél egykor hirdetni őseinknek az Evangéliumot. Magad érezted, mily nehéz tolmácsok közvetítésével Evangéliumot, törvényeket hirdetni, szentségeket kiszolgáltatni. Nézd, most Evangélium-távolban élnek a Szudétákban is, a másvallású alföldi falvakban is. Egyházmegyédben nincs magyar hitoktatás, sokszor még a templomban sem engedik. Elsőáldozók vagy kénytelenek elmaradni az Úr Jézustól vagy a szükséges előismeretek híjával járulnak oda. Papjaikat munkatáborokba viszik vagy kiüldözik. Széttépik a családot, elveszik a családi házat. Szent István és Szent Adalbert: hajoljatok le a szenvedőkhöz és vigyétek közelebb az Evangélium szeretetvilágát népetekhez.”⁴⁹

„És az egyházüldözők is megdicsőítik a Krisztus Királyt? Akár jobb lator lesz a végén, akár bal lator, Krisztus dicsőségét szolgálja. Napóleon, aki két pápát fűzött rabláncra és letiporta a francia egyházat, Szent Ilona szigetén bűnbánó, alázatos hitvallással fejezte be életét Krisztus előtt. Az a Hitler, akinek hallatlan gőgje előtt elnémult a fél világ, aki tombolt Európa homlokán, aki úgy gondolta, semmi sem akadályozza meg, hogy ezer évre ő szabja meg Európa arcát és az Egyházat pár év alatt kiirtsa azzal, hogy papjait összeesküvés- és valuta-vádakkal közönséges bűnözőkké nyilvánítja: pár év alatt ő omlott össze egy saját kezűleg magára mért irányított golyó alatt. A horogkereszt lebukott, és Hitler porba omlott műve felett fénylik titka a keresztfának. Az Egyház pedig ma egyetlen ereje és vigasza a szerencsétlen német népnek. Krisztus Királynak is, aki maga is életét, vérét áldozta üdvösségünkért, életünkkel, vérünkkel tartozunk. Nem minden pillanatban kívánja az egész életet és vért, de a készséget erre elvárja. A földi hódítók is beérték a vár helyett nem egyszer a kulccsal. A pásztorok szerény ajándékot, a napkeleti bölcsek aranyat, tömjént, mirrhát vittek a jászolhoz lelkük várkulcsaként. A ti várkulcsotok ez a szívetek

áldozatával szépen megújított plébánia-templom (Esztergomban – KG), amely hitvallóan hirdeti, hogy életünket, vérünket se sajnáljuk Krisztustól, Krisztus folytatásától, az Egyháztól, amelytől édesanyánk, hitoktatónk ajkán át tanultuk és éljük: Hiszek krisztusban, Isten egyszülött Fiában, a mi Urunkban. Ő utunk, igazságunk és életünk most és mindörökké.”⁵⁰

A Boldogasszony Évében 1948. január 1-én Mindszenty bíboros újévi körlevelet bocsátott ki, amelyben e sorsdöntő évet az előző év hitéleti tevékenységének folytatásaként nyitotta meg, felfedve mindennek hitbeli biztosítékát: „De kérdezhetjük: átjön-e ez a fény az újévbe, (...) átvonul-e az eljövendő magyar történelemben úgy, ahogy 910 évvel ezelőtt Szent István királyunk augusztus 15-i végrendeleti felajánlása hatalmas történelemalakító Mária-tiszteletté vált? Jaj nekünk, ha mindez görögtűz és magyar szalmaláng csupán; ha az idő múlása, a nehéz hétköznapi gyötrelme, a vészes szárnyakkal ránk települni siető közöny (...) a szívek fellobbanó tüzeit, parazsát elfojtaná és a Nagyasszony fölséges, egyedül bízható alakja – a mi hibáinkból, lanyhaságunkból és langyosságunkból – ködbe vész. (...) észbontóan fájó gondolat volna, ha az ősi Máriás magyar földről (...) az Isten anyját számúznók, és Szent István történelmi érvényű szerződését botorul felbontanók (...) Ennek a kapcsolatnak a megbontása népi öngyilkosság volna. Ez lenne a végső haláltánc, és nemzethalál, az örvény, amiből nem volna menekvés, kiemelkedés. (...) Lankadatlanul gyakoroljuk az engesztelést a magunk és mások, különösen a magyar föld bűneiért. Bűnbánatban, áldozatban, hangtalan keresztviselésben mossuk tisztára bűn-szennyes földünket, népünket. Hogy eredményes és üdvös legyen ez a szent igyekezet, Máriai szeplőtelen Szívén vezessük át!”⁵¹

Mindszenty bíboros beszédeiben többször is idézte a katolikus Egyház Szűzanyához szóló felkiáltását: „Mutasd meg, hogy édesanyánk vagy!” Ehhez azonban hozzákapcsolta ennek ikermondátát, a Szűzanya ajkaira adva a szót: „És ti mutassátok meg, hogy az én gyermekeim vagytok!” *Ezt mondja Mária nekünk is, ma élő magyaroknak!*

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	1
Életrajzi adatok.....	2
Mindszenty bíboros élethivatása.....	3
A hercegprímás szellemi útmutatása	5
Letartóztatása, megkínzása, kirakatpere	10
Koncepció per és életfogytiglani fegyház	11
Az 1956-os szabadságharcról	12
Végrendelet az amerikai követségen	13
Esztergomi működésének folytatása a szabad világban	15
Megjelennek az emlékiratok	16
Mindszenty bíboros hivatalfosztása.....	18
Mindszenty bíboros szellemi végrendelete	20
Gondolatok Mindszenty bíborosnak a Boldogasszony Éve zárándoklatain elhangzott beszédeiből.....	23

IRODALOMJEGYZÉK

¹ In: A Szent Margit Gimnázium Évkönyve a 2011-2012. iskolai tanévről. Szerkesztés: Görbe László. 18-44. E helyütt is köszönetet mondok a Szent Margit Gimnázium igazgatójának, a Budapesti Piarista Gimnáziumban volt fizikatanáromnak, Görbe László igazgató úrnak az előadásra történt felkérésért, valamint az előadás szerkesztett formájának a Gimnázium Évkönyvében való megjelentetéséért.

² Jel 7,14.

³ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 4.

http://www.ppek.hu/konyvek/Palagyi_Natalia_Husegesen_kovette_az_Urat_1.doc

⁴ Lipthay Endre: Mindszenty József életrajzi kronológiája. In: Mindszenty József emlékezete. Szerkesztette: Török József. Márton Áron Kiadó – Budapest 1995. 165-189., Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco-München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 286-291.

⁵ 1972. május 20-a és 23-a közt tette első körútját a Német Szövetségi Köztársaságban: München, Scheyern, Bamberg, Frankfurt, Würzburg, Oberhaching.

1972. június 15-én meglátogatta a bajorországi Burg Kastlban működő magyar gimnáziumot.

1972. augusztus 26. és 29. között Belgiumban járt: Brüsszel, Tongerlo, Banneaux és a magyar emlékekben gazdag német határváros: Aachen.

1972. szeptember 17-én először zarándokolt el, mint száműzött, Máriacellbe.

1972. október 11. és 26. között zajlott le portugáliai körútja: Lisszabon, Fatima, Madeira szigete.

1973. március 17-én és 18-án látogatás Innsbruckban, ahol a róla elnevezett magyar egyetemi otthonban magyar emigráns főiskolások fogadták.

1973. április 28-a és május 1-e közt látogatás Kölnben.

1973. június 30-án és július 1-én látogatás Augsburgban.

1973. július 14-e és 20-a közt missziós körút Angliában.

1973. szeptember 18. és 28. között Kanadában tett missziós körutat.

1973. szeptember 29-én New York érintésével New Brunswickba utazott, ahol felszentelte az ottani magyar katolikus egyházközség szépen renovált templomát.

1973. november 1-én VI. Pál pápa kérte, hogy mondjon le esztergomi érseki székéről.

1973. november 24-e és december 4-e közt körút Dél-Afrikában.

1973. december 8-i válaszában felsorakoztatja az érveket, amelyek lemondása ellen szólnak.

1973. december 18-án a pápa közli vele, hogy érseki székét megüresedettnek nyilvánította.

1974. február 5-én a Vatikán és Budapest egyidejűleg közli, hogy az esztergomi érseki szék megüresedett.

1974. február 6-án Mindszenty nyilatkozik arról, hogy miért nem mondhatott le önként.

1974. május 6-a és június 29-e közt héthetes missziós körút az USA-ban.

1974. június 29-én rövid látogatás a németországi Stuttgartban.

1974. július 1-e és 3-a közt látogatás Münchenben.

1974. július 13-án látogatás az észak-németországi Essenben.

1974. október 10-én "Emlékirataim" című könyve német kiadásának bemutatása a frankfurti nemzetközi könyvvásáron.

1974. október 13-án látogatás Regensburgban.

1974. október 24-e és december 20-a közt missziós körút Ausztráliában és Új-Zélandon.

1974. december 20-án leszállás és rövid találkozás a Hawaii szigetén élő magyarokkal.

1974. december 21-e és 23-a közt második látogatás San Franciscóban.

1975. április 8-án, útban Dél-Amerika felé, rövid látogatás Londonban.

1975. április 9-e és 26-a közt missziós körút Venezuelában és Kolumbiában, ahonnan betegen érkezett vissza Bécsbe.

In: VPA Hírporta hir@hirporta.hu; Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco-München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 289-291.

⁶ Vecsey József: Mindszenty Okmánytár

⁷ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmege kiadása, Esztergom, 1991. 124.

⁸ Mindszenty József, Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 177.

⁹ Mindszenty József: Életem utolsó percéig harcolok. Sajtókonferencia Torontó, 1974. szeptember 21. Magyar Élet, 1973. október 6. In: Mindszenty József: Szentbeszédék III. Vasárnapi Levél, Wien, 1973. (11/12), 50-53.

¹⁰ Mindszenty József, Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 146.

¹¹ Frankfurt, 1974. október 10. In: Mindszenty Breviárium. Magyarok Mindszenty Mozgalma, 1998. 36.

¹² Mindszenty bíboros itt idézett végrendelete Budapesten, az amerikai követségen készült 1962. október 19-én. Ez a bíboros szellemi végrendeletét tartalmazza a Csonka-országban élő, valamint a világon szétszóródott valamennyi magyar számára. Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lámpás Kiadó, Abaliget, 2000. 663-664.

¹³ Mindszenty József, Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 235-237.

¹⁴ Dallas, 1974. június 18. A gyermeknevelés feladatairól a Dallasi Egyetemen díszdoktorrá avatásakor. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 91-92.

¹⁵ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmege kiadása, Esztergom, 1991. 154-155.

¹⁶ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmege és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 165-166.

¹⁷ Mindszenty József: Emlékirataim. Szent István Társulat Budapest, 1989. 416.

¹⁸ 1972. október 23. Bécs, Kapucinus-templom. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 100-103.

¹⁹ Budapest, 1962. október 19. Carl. R. Sharek és Joseph Sherman végrendeleti tanúk előtt. <http://5mp.eu/web.php?a=ministransok&o=DxgvXqsvzU>

²⁰ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 26-27.

²¹ Sajtókonferencia, Buffalo 1974. május 21. Magyar Élet 1974. június 15. In: Mindszenty József: Szentbeszédék VII. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (9/10), 145-146.

²² 1974. szeptember 1. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 292.

²³ 1974. szeptember 22. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 296.

²⁴ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 3.

²⁵ Palágyi Natália, Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 41.

²⁶ Mindszenty József, Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 9.

²⁷ Palágyi Natália, Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 33.

²⁸ Budapest, 1962. október 19. Carl. R. Sharek és Joseph Sherman végrendeleti tanúk előtt. <http://5mp.eu/web.php?a=ministransok&o=DxgvXqsvzU>

²⁹ Sajtókonferencia Buffalo 1974. május 21. Magyar Élet 1974. június 15. In: Mindszenty József: Szentbeszédék VII. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (9/10), 146.

³⁰ Adriányi Gábor, A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 8., 144-145., 213.

-
- ³¹ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Lámpás Kiadó, Abaliget, 2000. 209-210.
- ³² Mészáros Tibor nem említi a nevét
- ³³ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Lámpás Kiadó, Abaliget, 2000. 165-166.
- ³⁴ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 77-78.
- ³⁵ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 229-230.
- ³⁶ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 77-78.
- ³⁷ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 300-302.
- ³⁸ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 78-79.
- ³⁹ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 230-231.
- ⁴⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 201.
- ⁴¹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 105.
- ⁴² Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 106.
- ⁴³ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 108-109.
- ⁴⁴ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 116.
- ⁴⁵ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 86-87.
- ⁴⁶ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 92.
- ⁴⁷ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 131.
- ⁴⁸ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 144.
- ⁴⁹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 144-145.
- ⁵⁰ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 161.
- ⁵¹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 14-16.